

Els canons confederats retronyien sense parar. La meva posició era a la primera línia de la rasa. Des d'allà, observava les línies enemigues. Un camp de blat ens separava d'aquells homes vestits amb uniformes de color gris. Els projectils enlairaven una sorra rogenca que ens embrutava. De tant en tant, es produïa una explosió entre la multitud de militars que omplíem les trinxeres i sembrava el terra de cadàvers. De sobte, el tinent Deschamps alçava l'espasa i clamava: "A l'atac!" Desenes d'homes esporuguits sortien de les defenses en direcció a les posicions enemigues comandades pel brigadier Beauregard. Disparàvem els nostres mosquetons procurant que cada bala trobés un objectiu. Alguns cridaven un "Visca l'Exèrcit Federal!" Uns altres vociferaven "A Richmond!" Jo, per la meva part, em mantenia fidel als meus principis i proferia el "Visca la República!" que tantes vegades havia cridat a Catalunya. I ho deia en català, la meva llengua.

Sovint, les càrregues del tinent Deschamps, un antic oficial francès que havia servit a l'exèrcit de Napoleó III, acabaven en un gran fracàs. Quan els confederats aconseguien posar en funcionament les seves peces d'artilleria, els camps de blat s'omplien de cossos sense vida. Retornàvem a la trinxera a corre-cuita i ens arreceràvem darrere d'uns troncs, esperant que la

tempesta de foc s'esvaïa. A mitja tarda, els sobrevinents d'aquella càrrega fracassada ens trobàvem en un cau improvisat per a compartir el ranxo i xerrar durant una estona.

—Això no serà tan fàcil —digué Jean Maier, un noi jove acabat d'arribar d'Europa—. Són forts, lluiten amb una convicció que nosaltres no tenim.

—Paciència —contestà el sergent Petit—. El nostre exèrcit és millor, més professional. A més, ens queda la flota.

Aquella va ser la primera vegada que vaig sentir a parlar de la marina de guerra dels Estats Units. El sergent Alphonse Petit, de cabells rossos i ulls clars, s'estengué durant una estona parlant dels vaixells de la nostra flota de guerra, de la seva capacitat de foc, dels magnífics capitans que la dirigien. Ens explicà els ets i uts del bloqueig a què serien sotmesos tots i cadascun dels ports de la Confederació dels Estats del Sud. Ell mateix n'havia format part, de la marina. Una baralla amb un superior el va obligar a abandonar el cos. Des d'aleshores, i fins que esclatà la guerra, visqué a la frontera. No va explicar mai cap detall del seu passat. Males llengües deien que era el cap d'una banda d'atracadors de bancs. Aquesta llegenda s'alimentava de les seves habilitats amb la pistola i de la brutalitat que manifestava en el combat. El sergent Petit no tenia principis, però volia guanyar la guerra. Les seves paraules eren les d'un bandoler que es veia davant del millor botí: les propietats dels vençuts.

—Exterminarem aquesta colla de senyorets sudistes, els farem ajupir el cap i ens quedarem amb les seves cases i els seus camps de cotó.

La resta de companys no tenien ni el valor ni la clarividència del sergent. A la vista de la resistència

feroç dels sudistes, començaven a dubtar d'una victòria ràpida sobre aquell enemic obstinat que ens aturava entre Centreville i Manassas Junction. Eren soldats cansats, bruts i amoïnats. Estaven espantats i buscaven una bona posició de tir per a defensar-se. No tenien experiència de combat, no havien participat en cap altra guerra. Les hores se'ns feien interminables. Una espessa fumera, provocada pels incendis que cremaven els camps que ens envoltaven, ens protegia dels nostres adversaris. Ells se situaven a pocs metres de nosaltres, amagats entre els arbres d'un bosc que hi havia més enllà dels sembrats. Sentíem, enmig del silenci, la seva presència.

De vegades, els trets escadussers ens alertaven. Els nostres vigies cridaven: "Amagueu-vos!" Obeïem, sense discutir-les, les instruccions dels sentinelles. No fer-ho era massa perillós. Els franc tiradors esperaven el moment de veure aparèixer els nostres barrets de color blau per a disparar. Si no ens protegíem ens esberlaven el cap. Prenent aquestes precaucions, podíem continuar vivint una estona més en aquell infern. A l'interior de les trinxeres, escalfàvem cafè, menjàvem trossos de pa sec amb cansalada i fumàvem.

Quan la foscor va cobrir l'horitzó, els oficials començaren a recórrer les unitats per a traslladar les instruccions. Ens digueren, en veu baixa, que havíem de prendre la posició de Henry House Hill. Calia carregar els fusells i orientar-los cap a l'enemic. A l'ordre de "foc!" iniciàrem un intens tiroteig. Carregàvem el fusell, apuntàvem, disparàvem. Tornàvem a carregar, tornàvem a apuntar, tornàvem a disparar. Avançàvem entre els gemecs i els renecs. Morts de por. Plens de ràbia. Gruixudes gotes de suor solcaven els nostres

rostres. Les mans ens tremolaven. Ens pixàvem a sobre. Continuàvem avançant. Els ferits eren traslladats a la rereguarda i les baixes eren substituïdes per més soldats, la majoria dels quals eren minyons barbamecs acabats d'arribar de França, perquè aquella era una secció formada majoritàriament per combatents d'origen francès. Venien de Marsella, de Bordeus, d'Arlés, de París, d'Avinyó, de Tours, de Dijon, de Rouen, de Pau... Érem el 55è Cos de Voluntaris de Nova York, uns patriotes nouvinguts disposats a morir per la unitat de la nació i la llibertat dels esclaus. Jo n'estava orgullós, de pertànyer a aquella unitat.

Era la primera vegada que defensava la llibertat en un camp de batalla. Els meus companys de Figueres, els més vells, havien combatut els carlins. Alguns havien estat soldats de la Milícia Nacional, com el Ton Garcia o el Joan Vilar. Eren herois del poble, estimats pels pobres, odiats pels rics. Els més joves no podíem lluir tanta èpica en la defensa de la justícia. Ens havíem forjat en les intrigues, els comitès secrets i les conspiracions. No havíem vessat sang però les autoritats ens perseguiren igualment. L'Espanya autoritària i monàrquica no podia suportar-nos. El general Zapatero s'acarnissà amb nosaltres. Alguns van caure presoners. D'altres abandonàrem la pàtria buscant la seguretat de l'exili. Jo vaig creuar l'Atlàntic perquè els agents espanyols em feien la vida impossible a França.

Aquí, en aquests camps de blat, a l'altra banda del món, em sentia l'hereu dels vells republicans del meu poble. Tanmateix, em costava persuadir-me a mi mateix que aquell abisme de sang i destrucció que veien els meus ulls fos realment un escenari d'heroïcitat. No podia entendre que molts dels joves membres de

la cinquena divisió del coronel Miles, que combatien amb una Bíblia sota el braç, s'acarnissessin, en nom de la nova humanitat que predicaven, amb els pobres presoners confederats, tan joves i innocents com ells mateixos. No comprenia aquella orgia de mort i de sofriment que ens imposàvem els uns als altres en nom de nobles i sagrades idees. El sergent Petit, tan blasmat per la resta de soldats, era més congruent: des del primer dia va deixar clares quines eren les seves intencions (atrapar un bon botí) i quins mètodes estava disposat a utilitzar per aconseguir-ho (tots els que tingués a l'abast).

Per allunyar-me dels horrors del combat pensava en Figueres, en els bons moments que hi havia passat. M'aferrava a un munt de papers que portava al meu sarró, les cartes dels camarades que havien quedat en el camí. No em vaig desfer d'elles ni tan sols durant la fugida tumultuosa al port de Marsella, quan era perseguit per dos agents del Govern espanyol, entercats a capturar un dels conspiradors republicans de Figueres. M'omplien les llargues hores d'espera i em permetien continuar practicant la meua llengua. Al meu destacament no n'hi havia, de catalans. Tan sols coneixia un noi de Sallagosa. Es deia Esteve Pujol. Havia marxat de la seva vila feia molts anys. Abans d'arribar a Amèrica va viure a Lille, al nord de França. Havia oblidat moltes paraules, però encara ens enteníem bé en català.

—No vaig trobar res d'interessant a Nova York —deia—, hagués acabat malament. Sense ofici ni benefici, què podia fer?

L'Esteve m'explicava trossos de la seva vida a la Cerdanya francesa: els viatges a Perpinyà, les festes ma-

jors dels pobles, els hiverns de neu i fred, les primaveres d'aigua i sol, les tardors de núvols i boira. Era un bon noi. Morí en una de les càrregues del tinent Deschamps.

Era negra nit i la nostra línia de front retrocedia sense parar. Les onades confederades es multiplicaven i ens vam veure obligats a situar-nos en un pedregar que hi havia prop d'un rierol eixut. Ens disparaven sense desmai i les nostres baixes eren nombroses. Al final de la tarda, s'obrí una esclotxa a la nostra línia de defensa; els morts s'amuntegaven. No serviren de res els crits dels oficials. Es produí una desbandada general. Em vaig penjar el fusell a l'esquena i vaig començar a córrer en direcció a un bosc. Al meu costat, desenes de soldats desesperats, alguns d'ells malferits, buscaven un refugi per a protegir-se dels trets. Unes roques es convertiren en el meu aixopluc ocasional. Plovia, tenia gana i el meu sarró era buit. Un sol persistent em va despertar l'endemà. Estava marejat. Regnava un silenci esgarrifós. Enfilat a dalt d'un arbre vaig veure espesses columnes de fum. Eren les despulles de la batalla. Em vaig afegir a les restes d'una batalló d'infanteria que caminava apressat cap a les defenses de Washington. La capital perillava. Entre els homes que formaven aquell destacament en retirada hi havia el sergent Petit. Així que em reconegué, se m'acostà:

—Espanyol! Com t'ho has fet per arribar fins aquí? —digué alçant els braços.

—No ho sé —vaig contestar—. He tingut sort.

—Han destrossat la nostra unitat, hi ha un munt de morts i ferits —insistí el sergent.

Ens asseguérem al terra per a prendre un tupí de sopa de nap que la intendència ens va servir a l'hora de dinar. L'Alphonse es tragué la jaqueta i descarregà el sabre i la pistola d'oficial.

—És urgent arribar a Washington —continuà—, les patrulles confederades ens persegueixen. L'exèrcit de Beauregard intentarà assaltar la ciutat.

No hi havia cap altra sortida. Com la resta d'homes derrotats que poblàvem aquells camins, vàrem buscar un carro que ens portés cap a la nostra destinació. Un homenàs obès i malhumorat acceptà encabir-nos a la seva vella tartana, entre un munt de paquets. El trajecte es féu etern. Una calor infernal, que només s'alleugeria al capvespre, ens incomodà gairebé tant com els trets escadussers dels soldats sudistes. Finalment, arribàrem al campament del brigadier general Grant. Allà ens integraren al 21è Regiment d'Illinois, un cos voluntari que formaria part del gran exèrcit federal encarregat de recuperar el terreny perdut.

Durant uns quants mesos, un grup d'oficials molt severos ens oferí instrucció i entrenament. Caminàvem i fèiem pràctiques de tir. Marxàvem marcialment pel campament seguint una gran bandera de la Unió mentre cantàvem cançons patriòtiques. Els diumenges a la tarda ens deixaven anar a la ciutat a passejar. M'agradava perdre el temps al costat del riu Potomac. Passava les hores observant els ànecs i parlant amb els pescadors. La guerra continuava i els nostres exèrcits no podien aturar les ofensives dels sudistes. Llegíem les noves del conflicte als diaris de la capital. Tot eren males notícies. Els nostres caps, aliens a tanta desgràcia, no es desanimaven i seguien amb la instrucció, el tir i les marxes. No podíem fer altra cosa que acceptar el nostre destí i obeir. Els dies passaven lentament. La rutina del quarter afectava la nostra moral. L'avorriment feia que desitgèssim entrar en combat, tot i ser conscients dels perills que ens esperaven.

Al començament del mes de febrer, i sota la disciplina fèrria del comandant Grant, un individu taciturn i meticulós fins a l'extrem, ens encaminàrem cap Fort Donelson, la fortalesa que els rebels controlaven al costat del riu Cumberland. Les descàrregues de la fuselleria enemiga ens van donar la benvinguda. El capità O'Flaherty, un irlandès baixet i amb cara de nen, ens ordenà custodiar un vell molí que hi havia prop de l'estació de tren. Situàrem una barricada de mobles i bidons davant de la porta principal per a defensar millor el nostre emplaçament. L'artilleria que ens acompanyava castigà durant uns quants dies les trinxeres dels confederats. Ells responien el foc llençant onades d'infanteria que sembraven el terra de morts. Quan les defenses de la fortalesa, que nosaltres vèiem perfectament des de la nostra posició, hagueren estat totalment destruïdes, un correu ens va donar l'ordre d'avançar en direcció a Fort Donelson: calia fer una "neteja" casa per casa. Caminàvem lentament, procurant no fer soroll. No parlàvem, xiuxiuejàvem. Penetràrem, amb la baioneta calada, a tots els edificis, la majoria cremats i destruïts, que hi havia entre l'estació i la plaça d'armes. Em suaven les mans. Estava nerviós. Qualsevol franc-tirador podia acabar amb la meua vida. L'enemic era molt a prop, escoltàvem els seus gemecs, els seus crits, els seus renecs. Sovint trobàvem els cossos sense vida dels soldats confederats, abraçats els uns als altres, socarrimats per les bales explosives dels nostres canons. Aquella immundícia em provocà un estat de desassossec, vòmits inclosos, que no va passar desapercbut al sergent Petit.

—No et facis enrere, hem de continuar...

I continuàrem. Les hores passaven parsimoniosament enmig del fang, el fum i la foscor. Bruts, suats, estripats, famolencs. De cada casa, de cada estable, de cada abeurador en fèiem una barricada. Però l'enemic era tenaç. No s'arronsava. Seguia la lluita, sense desmai. Oferia una resistència extraordinària. Després de tres dies de batalla aconseguírem els nostres objectius. Uns quants soldats confederats mostraren un drap blanc, brut i estripat, en senyal de rendició. La fortalesa era nostra. Havíem guanyat. Aquella em semblà una victòria pírrica. Massa sofriment, massa morts. Els homes saltaven i s'abraçaven, alçaven els mosquetons per a celebrar el triomf. No vaig tenir gaire temps per a pensar-hi. Així que la bandera de la Unió va onejar a la torre més alta, els nostres oficials van reunir el que quedava del meu batalló. Ens arrengrerem marcialment a l'entrada de Fort Donelson. Bufava un ventijol glaçat que feia onejar majestuosament les ensenyes. Semblava com si l'atzar hagués volgut oferir al nostre comandant en cap l'escenari grandiloqüent que desitjava per a celebrar un gran triomf. Vestit amb un uniforme impecable i lluent, el general Grant es passejà a llocs d'un cavall blanc de taques fosques davant de les fileres de combatents exhausts. Altiu i arrogant se'ns adreçà.

—Soldats dels Estats Units d'Amèrica —digué en to altisonant—, el triomf és nostre. La pàtria us agraeix els sacrificis. D'aquí a pocs dies, per tots els racons d'aquest gran país només es parlarà d'una cosa... el 21è Regiment d'Illinois ha conquerit Fort Donelson.

Proseguí una bona estona discursant amb frases inacabables i paraules pomposes. Al final, quan el cavall del general s'allunyava, el capità O'Flaherty ens

comunicà la gran notícia: ens concedien una setmana de permís. S'escoltà un "visca!" espontani mentre les llarguíssimes fileres de soldats es desfeien entre el bullici. Abans de començar a passar cap a l'estació de tren que hi havia a l'altre cantó del riu, recollírem la multitud de cossos que estaven escampats per la fortalesa i els seus voltants. Treballàrem durant hores amb la boca coberta per un mocador. La pudor era insuportable. Acabada la feina, ens encaminàrem cap als combois ferroviaris que l'exèrcit havia preparat per nosaltres. Mentre desfilàvem en direcció al tren, ens giràvem per a contemplar aquella immensitat sembrada de creus. M'impressionà profundament. Tornàvem a Washington, a la seu provisional del nostre regiment.

Arribàrem a la capital federal a bord d'un tren ple de militars ferits i cansats. L'últim vagó del nostre comboi era ple de taüts. Eren els herois de guerra que serien enterrats al cementiri d'Arlington House. En sentit contrari, es dirigien cap al front interminables rengleres de soldats novells que emplenaven els camins polsosos que hi menaven. Fosquejava. Una trista banda musical ens esperava tocant cançons patriòtiques. Desfilàrem, encara bruts i esparracats, pels carrers del centre en direcció a la caserna provisional de la Milícia de Rhode Island. Els vianants ens observaven amb cara de pena.

Aquella mateixa nit, després de rentar-me i canviar-me de roba, vaig sortir a passejar. Feia una nit freda. Una taverna atapeïda de gent prop de l'hospital militar d'Armory Square em semblà un bon lloc per a passar l'estona. La soldadesca envaïa el local, bevent i xerrant en veu alta. Apurava la meva gerra de cervesa quan es presentà el sergent Petit, acompanyat d'un capità que no coneixia.

—Caram d'espanyol! —manifestà l'Alphonse Petit—. Deus estar content?

—Sí —vaig respondre—. No podia més...

—Un soldat no ha de parlar mai d'aquesta manera... on és l'esperit combatiu dels espanyols?

—A Espanya, suposo —vaig dir malhumorat.

—Renoï, no t'enfadis! Ja em coneixes, hem lluitat plegats i saps que t'aprecio...

—És que no tinc esma per a bromes ara —vaig interrompre.

Els dos homes s'assegueren al meu costat i demanaren dos aiguardents. Iniciarem una conversa en veu molt baixa; una mena de rondineig que el brogit de la taverna feia gairebé inaudible.

—He de parlar amb vostè, discretament... —digué l'oficial que acompanyava Petit.

—Aquest no és el millor lloc, capità... —vaig afirmar sense que el meu interlocutor s'immutés.

—Em dic James Williams —afirmà mentre m'allargava la mà—. El sergent Petit m'ha parlat de vostè. És un soldat valent i disciplinat. Té principis. L'Exèrcit necessita persones d'aquesta mena.

—No sabia què dir...

—Res, no digui res. Guardi les paraules per a més endavant; parlarem en un altre lloc —decretà el capità.

Sortírem d'aquell indret feréstec i sorollós i ens encaminàrem cap a un carruatge que ens esperava darrere d'Armory Square. El cotxe emprengué una cursa desenfrenada pels carrers de la ciutat deserta. S'aturà en un quarter dels afores, protegit per peces d'artilleria atrinxerades en fosses excavades al terra i coronades per desenes de sacs de terra. Els guàrdies ens obriren les portes després de comprovar el salconduit del

capità. Un oficial d'intendència ens acompanyà fins a un despatx. El capità Williams va ordenar a l'escorta i al sergent Petit que abandonessin el despatx i els cominà a esperar-se al passadís fins que s'acabés l'entrevista. Ambdós sortiren disciplinadament de la cambra.

—Seguin —digué un dels dos generals que hi havia a l'habitació.

Em trobava calent de galtes i les mans em tremolaven. Al meu davant hi tenia dos generals i un coronel de l'Exèrcit dels Estats Units.

—Aquest és el nostre home —assegurà el capità Williams.

—Així doncs, vostè és espanyol —digué un dels oficials en perfecte castellà.

—Sóc català.

—Ah! —continuà l'oficial—. Els catalans... Bé, soldat Mir, em dic George Gordon Meade, general de brigada. Comando els Voluntaris de Pennsylvania, però la raó que m'ha fet venir aquí no té res a veure amb les operacions del nostre gloriós exèrcit en terra americana. Necessitem agents d'intel·ligència per a les nostres feines a Europa. No puc dir res més. Els generals Joseph Hooker i George H. Sharpe li'n donaran els detalls. Ells dirigeixen les accions de l'Oficina d'Intel·ligència Militar. Per cert, parlo espanyol perquè vaig néixer a Cadis, el meu pare hi era agregat naval dels Estats Units.

—A les seves ordres —vaig contestar en castellà.

—Soldat Mir —digué el general Sharpe—, els rebels estan fabricant vaixells de guerra als ports europeus. Hem de saber on, quants, qui... M'entén?

—Estem parlant —interrompé Hooker— de drasanes franceses, angleses, potser escandinaves...

—No voldria semblar derrotista —vaig dir—, però com m’ho faré? Un home sol no pot descobrir els vaixells i enfonsar-los.

—El que volem —insistí Sharpe— és un treball elemental d’informació, aquesta és una missió que ha de servir per a la nostra feina diplomàtica a Europa. Vostè parla francès, espanyol, anglès. Li canviarem la identitat i li procurarem contactes. De la feina bruta ja se n’encarregaran uns altres.

El carruatge em tornà a la caserna. La ciutat era un desert. Quan vaig entrar al meu pavelló ja era molt tard. La majoria dels homes dormien. Al costat de la finestra hi havia un dels soldats francesos que combateren a Manassas. Abans d’enllitar-me m’hi vaig acostar.

—Quina lluna tan clara! —vaig dir.

—Sí, sembla estrany... Tanta bellesa enmig d’aquesta destrucció.

—Et veig trist.

—Els nois diuen que l’exèrcit del Nord de Virgínia s’acosta. L’haurem d’anar a trobar. Aquesta vegada no me n’escaparé. I tu, no estàs espantat?

—Una mica —vaig manifestar sense gaire convicció i amb un punt de cinisme.

Aquella nit vaig dormir tranquil. Per primer cop en molts dies descansava en un llit de palla, sense sorolls, sense les incomoditats del camp de batalla, sense els gemecs dels ferits, sense els crits dels oficials, sense les bales de l’enemic, sense el fum dels canons, sense el renill nerviós dels cavalls. Només era una nit però a mi em semblà una eternitat. Una illa de pau enmig d’un mar de guerra i destrucció. Sentia pena pels soldats amb qui compartia el pavelló. Jo m’allu-

nyaria d'allà. Ells tornarien a les trinxeres, al fred, a la por, al perill. Eren persones com jo. La majoria no tenien fermes conviccions antiesclavistes. Eren soldats de lleva, provinents dels barris miserables de Baltimore, Filadelfia o Nova York. No sabien per què es jugaven la vida. No veien els sudistes com a enemics. Simplement l'Estat els obligava a lluitar per impedir la divisió de la pàtria. Ho acceptaven amb resignació.